

Παγκοσμιοποίηση-Εκπαίδευση και Σχολική Ηγεσία **Globalization-Education and School Leadership**

Κωνσταντίνος Σπαλιώρας

Δρ Θεολογίας-Διευθυντής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Φθιώτιδας,
kspalioras@gmail.com

Konstantinos Spalioras

Doctor of Theology - Director of Secondary Education of Fthiotida,
kspalioras@gmail.com

Περίληψη

Το νέο ιδεολόγημα της Παγκοσμιοποίησης και των νέων συνθηκών που δημιουργήθηκαν και δημιουργούνται σταδιακά εξ' αυτού επέδρασαν σημαντικά σε έναν από τους βασικούς τομείς του ανθρώπινου βίου, την παιδεία, εκτός των άλλων τομέων, όπως είναι η οικονομία και το εμπόριο, κυρίως στον αναπτυσσόμενο δυτικό κόσμο, αλλά και στις υπόλοιπες ανθρώπινες κοινωνίες του πλανήτη. Είναι διάχυτος ο προβληματισμός στις μέρες μας γύρω από τη νέα κοινωνική πραγματικότητα που συντίθεται σταδιακά στο παγκόσμιο γίνεσθαι, προξενώντας βαθιά αναδόμηση των παραδοσιακών αρχών και αξιών του κοινωνικού συνόλου. Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζεται η κατάσταση που δημιουργείται από την επιβολή των νέων συνθηκών διαβίωσης της παγκοσμιοποιημένης ανθρωπότητας στις νέες βάσεις της ομογενοποιημένης πολιτισμικής και θρησκευτικής πραγματικότητας και των πολυφυλετικών, πολυπολιτισμικών και πολυθρησκευτικών κοινοτήτων. Στη δεύτερη ενότητα, ακολουθεί η αναφορά στην επίδραση της Παγκοσμιοποίησης στην εκπαίδευση και στην εργαλειοποίηση της δεύτερης ως μοχλός υπηρεσίας στις επιταγές της πρώτης. Στην τρίτη ενότητα, γίνεται αναφορά στη σχεσιοποίηση της Παγκοσμιοποίησης με τη σχολική ηγεσία. Η μετακίνηση του κέντρου βάρους της προσφερόμενης αγωγής από τον παιδαγωγικό-μορφωτικό στον καθαρά εκπαιδευτικό για την εξυπηρέτηση των απαιτήσεων της Παγκοσμιοποίησης, ασκεί σημαντική επίδραση και στον ρόλο του σχολικού ηγέτη. Στις νέες εκπαιδευτικές συνθήκες που δημιουργούνται η ευθύνη του είναι αυξημένη για την ικανοποίηση των

οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών αναγκών της Νέας Εποχής. Τέλος, ακολουθεί η παράθεση των συμπερασμάτων.

Λέξεις κλειδιά: Παγκοσμιοποίηση, Εκπαίδευση, σχολική ηγεσία, πολυπολιτισμικότητα, διοικητισμός.

Abstract

The new ideology of Globalization and the new conditions that have been created and are gradually being created from it have significantly affected one of the basic areas of human life, education, apart from other areas such as the economy and trade, mainly in the developed western world, but also in the rest of the human societies of the planet. There is widespread reflection these days about the new social reality that is gradually being synthesized in the world, causing a deep reconstruction of the traditional principles and values of the social whole. The first section presents the situation created by the imposition of the new living conditions of globalized humanity on the new bases of homogenized cultural and religious reality and multiracial, multicultural and multireligious communities. In the second section, there follows the reference to the effect of Globalization on education and the instrumentalization of the latter as a lever of service to the imperatives of the former. In the third section, reference is made to the relation of Globalization to school leadership. The movement of the center of gravity of the offered education from the pedagogic-educator to the purely educational to serve the demands of Globalization, has a significant effect on the role of the school leader. In the new educational conditions that are created, his responsibility is increased for the satisfaction of the economic, social and cultural needs of the New Age. Finally, the conclusion follows.

Key words: Globalization, Education, school leadership, multiculturalism, administration.

α) Η νέα κοινωνική πραγματικότητα υπό το πρίσμα της Παγκοσμιοποίησης

Όταν γίνεται λόγος για την Παγκοσμιοποίηση η σκέψη μεταφέρεται σε ζητήματα που αφορούν, κυρίως, στην οικονομία. Στην πραγματικότητα, όμως, με την Παγκοσμιοποίηση ως πολυδιάστατη και πολυεπίπεδη διαδικασία, διατρανώνεται μια υπερεθνική αλληλεπίδραση που αναφέρεται σε όλες τις εκφάνσεις του ανθρώπινου βίου. Όπως διαπιστώνεται από την καθημερινή πραγματικότητα σε όλο τον κόσμο η Παγκοσμιοποίηση, ως φαινόμενο, δεν περιορίζεται μόνο στο οικονομικό πεδίο της ανθρώπινης δράσης, αλλά ασκεί ισχυρή επίδραση σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης

ζωής¹. Στο ερώτημα που τίθεται για τα αίτια του επιδραστικού ρόλου του «καινοφανούς» μορφώματος της νέας εποχής στο σύνολο του ανθρώπινου βίου, η απάντηση είναι πως η Παγκοσμιοποίηση, ως ιδεολογία της Ύστερης Νεωτερικότητας² ή αλλιώς της Μετανεωτερικότητας³, επιβάλλεται με απόλυτο τρόπο, διαμορφώνοντας ένα καινούργιο πλαίσιο, μέσα στο οποίο θα αναπτυχθούν η ανθρώπινη σκέψη και δημιουργικότητα.

Ιδιαίτερα φαινόμενα, που συνδέονται με το πλαίσιο της Παγκοσμιοποίησης και τις αλλαγές που επιφέρει σε διάφορες πτυχές της κοινωνίας και αφορούν τις οικονομικές συναλλαγές, τα εθνικά σύνορα, και την πολιτισμική ποικιλομορφία είναι η κατάργηση των συνόρων, η ομογενοποίηση, η πολυπολιτισμικότητα και οι μειονοτικές ομάδες⁴. Η Παγκοσμιοποίηση οδηγεί όχι μόνο στην ελεύθερη διακίνηση αγαθών και κεφαλαίων, αλλά σταδιακά και στην εξάλειψη των εθνικών συνόρων. Παράλληλα, δημιουργούνται οι συνθήκες για πολιτισμική και θρησκευτική ενοποίηση, όπου διαφορετικές κουλτούρες και θρησκείες συγχωνεύονται. Επίσης, οι κοινωνίες που δημιουργούνται χαρακτηρίζονται από ποικιλομορφία, με τη συνύπαρξη διαφορετικών φυλών, πολιτισμών και θρησκειών. Τέλος, αναδεικνύονται αιτήματα ποικίλων μειονοτικών ομάδων που μπορεί να έχουν εθνική, θρησκευτική ή οποιαδήποτε άλλη διάσταση. Λόγω αυτών των φαινομένων γίνονται ευρύτερες κοινωνικές συζητήσεις για τις προκλήσεις της Παγκοσμιοποίησης, όπως η απώλεια εθνικής ταυτότητας, οι εντάσεις μεταξύ πολυπολιτισμικότητας και εθνικισμού καθώς και η σημασία της προστασίας των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Πρόκειται για ζητήματα που προκαλούν έντονο διάλογο και διχασμό, καθώς αφορούν θεμελιώδεις αλλαγές στις δομές των κοινωνιών.

Στη νέα κοινωνική πραγματικότητα, συναντάται μια μορφή αλλοτρίωσης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που συνθέτουν το ισχύον αξιακό σύστημα. Αυτή η αποδόμηση συνδέεται με τη σταδιακή εξασθένηση των παραδοσιακών αξιών, όπως η υπευθυνότητα, η προσφορά και η αλληλεγγύη⁵. Πρόκειται για μια διαδικασία που απορρέει από την ομογενοποίηση της παγκοσμιοποιημένης ανθρωπότητας, όπου τα τοπικά ή πολιτισμικά χαρακτηριστικά χάνουν τη σημασία τους. Ο άνθρωπος

---

¹ Ν. Κοτζιά, «Προλεγόμενα» στο U. Beck, *Τι είναι Παγκοσμιοποίηση; Λανθασμένες αντιλήψεις και απαντήσεις*, μτφρ Γ. Παυλόπουλος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999, σ. 28.

² Κ. Κωτσιόπουλου, *Ορθοδοξία και Παγκοσμιοποίηση*, εκδ. Τμήμα Εκδόσεων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, (ΑΠΘ), Θεσσαλονίκη 2005, σ. 9.

³ Μ. Νικολακάκη, «Η Κριτική Παιδεία στην Εποχή της Μετανεωτερικότητας και της Παγκοσμιοποίησης», στο *Παγκοσμιοποίηση, Τεχνολογία και Παιδεία στη Νέα Κοσμοπολη*, εκδ. Ατραπός, Αθήνα 2004, σ. 54.

⁴ Αρσ. Βλαγκόφτη, Μοναχού, «Η παγκοσμιοποίηση υπό το πρίσμα της Ορθοδόξου Θεολογίας», στο: *Παγκοσμιοποίηση και η οικουμενικότητα της Ορθοδοξίας*, Πρακτικά Θ' Πανελληνίου Θεολογικού Συνεδρίου που διοργάνωσε η Πανελλήνια Ένωση Θεολόγων (7-9 Σεπτεμβρίου 2007), χ. ε. Αθήνα 2009, σ. 164-165.

⁵ Κ. Κωτσιόπουλου, *Η κοινότητα. Συμβολή στην κοινωνιολογική διερεύνηση του χριστιανισμού*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 150.

παρουσιάζεται ως θύμα αυτής της αλλαγής, καθώς χάνει τον προσανατολισμό του και αδιαφορεί για τον κοινωνικό του περίγυρο. Η αποδιοργάνωση αυτή συνδέεται με τη ρήξη ανάμεσα στις παραδοσιακές κοινωνικές δομές και τις νέες, πιο ρευστές μορφές οργάνωσης. Η απουσία αλληλεγγύης και προσφοράς αποτελεί σαφή ένδειξη κοινωνικής αποξένωσης, με την έννοια της αδυναμίας διατήρησης συλλογικών δεσμών.

Με την Παγκοσμιοποίηση προβάλλεται ένα νέο ιδεολογικοπολιτικό πλαίσιο, το οποίο χαρακτηρίζεται από την απομάκρυνση της ανθρώπινης ύπαρξης από παραδοσιακές αρχές. Αυτή η αλλαγή παρουσιάζεται ως "ακούσια" προσαρμογή του ανθρώπου σε νέες δομές, που περιορίζουν την πνευματική του ελευθερία, καθώς βασίζονται σε μια φαινομενική αυτονομία. Η "ορθολογικοποίηση" της ζωής παρουσιάζεται, ως μέσο, που οδηγεί στην απομάκρυνση από την πνευματική καθοδήγηση και στην ανάδειξη του ανθρώπου ως θεού του εαυτού του⁶. Με την αυτο-θεοποίησή του ο άνθρωπος, υπερβαίνοντας τα όριά του, καταλήγει σε σύγκρουση με τον ίδιο του τον εαυτό. Με τη μετάβαση από την Χριστοκεντρικότητα στην Ανθρωποκεντρικότητα διαταράσσονται οι σχέσεις του ανθρώπου με τον Θεό, τον συνάνθρωπο και το περιβάλλον. Ο υπεροπτικός χαρακτήρας της ανθρωποκεντρικής θεώρησης θεωρείται υπεύθυνος για την αποξένωση του ανθρώπου από τις πνευματικές και ηθικές του ρίζες.

Η υπερβολική εμπιστοσύνη στις ανθρώπινες ικανότητες, μέσω της τεχνολογίας και της επιστήμης, συχνά συνοδεύεται από μια αντίληψη, που υποβαθμίζει ή και αποκλείει τη θεία παρέμβαση και την πνευματική διάσταση της ύπαρξης. Ο τεχνολογικός μεσσιανισμός είναι μια έννοια που περιγράφει την πεποίθηση ότι η τεχνολογία μπορεί να επιλύσει όλα τα προβλήματα της ανθρωπότητας, υποκαθιστώντας, ουσιαστικά, τη σωτηριολογία που προσφέρει η πίστη στον Θεό. Η χριστιανική διδασκαλία, όπως εκφράζεται από τον Απόστολο Παύλο, καλεί τον άνθρωπο να μιμηθεί τον Θεό⁷, αλλά κατά χάριν και όχι οντολογικά. Αυτό σημαίνει ότι ο άνθρωπος καλείται να συμμετέχει στις ενέργειες του Θεού (π.χ., αγάπη, ταπεινότητα, αλήθεια) και όχι να προσπαθήσει να υποκαταστήσει τον Δημιουργό, επιδιώκοντας μια ψευδαίσθηση αυτονομίας. Όταν ο άνθρωπος προσπαθεί να μιμηθεί τον Θεό οντολογικά, δηλαδή να πάρει τη θέση του Θεού ως δημιουργός και κυρίαρχος της ύπαρξης, τότε εκφράζει μια υπεροψία που οδηγεί σε ηθικές και πνευματικές παρεκτροπές⁸. Η τεχνολογία, από μέσο υπηρεσίας, μετατρέπεται σε εργαλείο εξουσίας και η επιστήμη χάνει τον ανθρωποκεντρικό και πνευματικό της χαρακτήρα.

---

⁶ Γ. Μαντζαρίδη, *Παγκοσμιοποίηση και παγκοσμιότητα*, Χίμαιρα και αλήθεια, εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2001, σ. σ. 30-32.

⁷ Εφ. 5,1

⁸ Αρχιμ. Θ. Μαρτζούχου, «Παγκοσμιοποίηση: Έννοιες και σκοποί. Η σχέση με τη «Νέα Εποχή» και το θρησκευτικό φαινόμενο», στο: *Η παγκοσμιοποίηση και η οικουμενικότητα της Ορθοδοξίας*, Πρακτικά του Θ' Πανελληνίου Θεολογικού Συνεδρίου που διοργάνωσε η Πανελλήνια Ένωση Θεολόγων (7-9 Σεπτεμβρίου 2007), χ. ε., Αθήνα 2009, σ. σ. 148-149.

Η αμφισβήτηση των παραδοσιακών αρχών της χριστιανοσύνης, στο πλαίσιο της Παγκοσμιοποίησης, μέσω των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων, μπορεί να εκδηλωθεί ως μια πρόκληση για τις αξίες που έχουν καθορίσει την πορεία των κοινωνιών για αιώνες. Αυτή η νέα τάξη πραγμάτων υποδηλώνει μια επαναστατική στροφή προς την ατομικότητα και την υλιστική προσέγγιση της ζωής, συχνά εις βάρος της συλλογικότητας και της πνευματικής διάστασης. Η αποστασιοποίηση από τη θεία απολυτότητα και η αυτό-θεοποίηση του ανθρώπου⁹ ενδέχεται να οδηγήσει σε σοβαρές κοινωνικές παρεκκλίσεις, όπως η απομόνωση, η ηθική παρεκτροπή και η καταστροφή των ανθρώπινων σχέσεων. Η "εωσφορική" αυτή στάση, αντανακλά την αναζήτηση αυτονομίας και ατομικής ελευθερίας, αλλά, ταυτόχρονα, μπορεί να οδηγήσει σε αβεβαιότητα και σύγχυση, καθώς ο άνθρωπος απομακρύνεται από μια ανώτερη πηγή νοήματος και αλήθειας.

Η παιδεία αποτελεί το βασικό εργαλείο, μέσω του οποίου η Παγκοσμιοποίηση επιχειρεί να επηρεάσει την πνευματική διάσταση της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ειδικότερα, ο ρόλος των κρατικών εκπαιδευτικών συστημάτων στην προώθηση αυτής της διαδικασίας, με την προσφορά αγωγής, που ανταποκρίνεται στις επιταγές της Παγκοσμιοποίησης, είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Η κυριαρχία, μάλιστα, της θεωρίας της "Κοινωνίας της Γνώσης"¹⁰ αποτελεί κεντρικό σημείο αυτής της επιρροής. Η αποδοχή της γνώσης ως βασικού παράγοντα για την οικονομική, κοινωνική και ατομική ανάπτυξη έχει οδηγήσει πολλές χώρες του Δυτικού κόσμου να προσαρμόσουν τα εκπαιδευτικά τους συστήματα, σύμφωνα με τις αρχές της Παγκοσμιοποίησης. Αυτές οι προσαρμογές αντανακλούν μια γενικότερη τάση εναρμόνισης της εκπαίδευσης με τις ανάγκες μιας παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας, αλλά, ταυτόχρονα, εγείρουν ερωτήματα σχετικά με τις συνέπειες αυτής της διαδικασίας. Ζητήματα όπως η πολιτισμική ομοιομορφία, η διατήρηση της εθνικής ταυτότητας και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης είναι βασικοί άξονες προβληματισμού για την ισορροπία ανάμεσα στις τοπικές απαιτήσεις και τις παγκόσμιες συνθήκες.

Η πολυπολιτισμικότητα, ως νέα μορφή κοινωνικής συμβίωσης¹¹, έρχεται ως συνέπεια βίαιων διαδικασιών, όπως η προσφυγιά και η μετανάστευση. Αυτές οι συνθήκες είναι ένα κοινωνικό πλαίσιο, όπου η εθνική και θρησκευτική διάσταση της

---

⁹ Αθ. Κάρμη, «Παγκοσμιοποίηση – Παγκοσμιοότητα. Προτάσεις ορθοδόξου χριστιανικής ανθρωπολογίας και κοινωνιολογίας», στο: *Επιστημονική Επετηρίς της Θεολογικής Σχολής*, τόμ. ΛΣΤ', Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εν Αθήναις 2001, σ. σ. 884-885.

¹⁰ Σ. Μπουζάκη, «Παγκοσμιοποίηση και εκπαίδευση: κυρίαρχα παραδείγματα, εκπαιδευτικές πολιτικές, σύγχρονες τάσεις» στο: *Συγκριτική παιδαγωγική Ι* (σελ.15-32), εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2005, σ. 16.

¹¹ Δ. Ματθαίου, «Παγκοσμιοποίηση, κοινωνία της γνώσης και διά βίου εκπαίδευση. Οι νέες ορίζουσες του εκπαιδευτικού έργου», στο: *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και διά βίου μάθηση: Διεθνής εμπειρία και ελληνική προοπτική*, στα πρακτικά του Θ' Διεθνούς Παιδαγωγικού Συνεδρίου, (Βόλος 11- 13 Νοεμβρίου 1999), εκδ. Ατραπός, Αθήνα 2001, σ. σ. 65-66.

παιδείας θεωρούνται μη συμβατές με τους στόχους της παγκοσμιοποιημένης εκπαίδευσης. Έτσι, ο εκπαιδευτικός προσανατολισμός στρέφεται προς την προετοιμασία των πολιτών που είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις πληροφορίες μιας παγκόσμιας κοινότητας, προάγοντας την πολυπολιτισμική κατανόηση και την παγκόσμια συνύπαρξη. Ωστόσο, αυτή η απομάκρυνση από τις εθνικές και θρησκευτικές ρίζες της εκπαίδευσης προκαλεί προβληματισμούς. Η απουσία τους από το εκπαιδευτικό περιεχόμενο ενδέχεται να οδηγήσει σε απώλεια της πολιτισμικής ταυτότητας και της ιστορικής συνέχειας, θέτοντας σε κίνδυνο την αίσθηση του «ανήκειν» των μαθητών. Παράλληλα, εγείρονται ερωτήματα για το αν η νέα αυτή προσέγγιση μπορεί να επιτύχει μια ισορροπία που θα σέβεται τις εθνικές παραδόσεις, ενώ, ταυτόχρονα, θα προετοιμάζει τους μαθητές για τις προκλήσεις μιας παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας.

Επισημαίνεται πως ο εκκοσμικευμένος τρόπος σκέψης οδηγεί στη σταδιακή απομάκρυνση από τον παραδοσιακό τρόπο ζωής τόσο στην Ευρώπη όσο και στην πατρίδα μας. Αυτό συνεπιφέρει σταδιακά τη συνειδητή αποδυνάμωση της εθνικότητας και της θρησκευτικότητας στην ανθρώπινη καθημερινότητα. Επίσης, για τον άνθρωπο της Νεωτερικότητας των προηγούμενων αιώνων αλλά και της Μετανεωτερικότητας της δικής μας εποχής, δεν θεωρείται απαραίτητη η πίστη στον Αληθινό Θεό και η εκδήλωσή της μέσα από τη συμμετοχή του στη λατρευτική ζωή της Εκκλησίας. Βέβαια, η στάση αυτή έναντι του θείου δεν θεωρείται μια «καινοφανής» πρακτική. Η βάση στην οποία στηρίχθηκε η οικοδόμηση της νεωτερικής ευρωπαϊκής και αμερικανικής κοινωνίας ήταν ο διακαής πόθος του ανθρώπου της Δύσης για έξοδο από τη «νηπιακή» πνευματικά ηλικία, ακολουθώντας τις επιταγές του ιδεολογικού ρεύματος του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού¹². Αυτό συνεπέφερε, ουσιαστικά, τη διαμόρφωση των συνθηκών εκείνων, που επέτρεψαν την εμφάνιση και την επικράτηση ολοκληρωτικών δομών τόσο στην πολιτική-κοινωνική όσο και στην οικονομική ζωή. Κοινό στοιχείο, όμως, και των δύο ιδεολογικών συστημάτων, Διαφωτισμού - Παγκοσμιοποίησης, είναι η έμμονη αναφορά στον ορθό λόγο¹³.

β) Η επίδραση της Παγκοσμιοποίησης στην εκπαίδευση

Η ζωή του σύγχρονου ανθρώπου δέχεται έντονα τις επιδράσεις από τη διαμορφούμενη πραγματικότητα της Νέας Εποχής καθώς και των κοινωνικών και οικονομικών εξελίξεων που συντελούνται σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι εμφανές το γεγονός πως η ανάγκη για τη συνύπαρξη πολλών πολιτισμών μέσα σε ένα κοινό κοινωνικο-πολιτικό και πολιτισμικό σύστημα, οδήγησαν τις κοινωνίες σε ποικίλες αλλαγές, καθώς και στην αναζήτηση αποτελεσματικότερων κινήσεων και μέτρων, με

¹² U. Beck, *Τι είναι Παγκοσμιοποίηση; Λανθασμένες αντιλήψεις και απαντήσεις*, μτφρ Γ. Παυλόπουλος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999, σ. σ. 96-101.

¹³ Μ. Νικολακάκη, «Η Κριτική Παιδεία στην Εποχή της Μετανεωτερικότητας...», ό. π., σ. σ. 55-57.

σκοπό τη βελτίωση της συμβίωσής τους.

Όπως ειπώθηκε, ήδη, η παιδεία καλείται να συνδράμει, ουσιαστικά, στη συντελούμενη κοινωνικοπολιτική αλλαγή. Στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία διαφοροποιείται ο ρόλος του σχολείου¹⁴, αφού αυτό τώρα καλείται να προσφέρει τις υπηρεσίες ένταξης των μαθητών στη νέα πραγματικότητα και να τους εκπαιδεύσει να αποδεχτούν τις συνθήκες της παγκοσμιοποιημένης κοινωνικότητας, πέρα από οποιονδήποτε εθνικό, φυλετικό ή άλλο διαχωρισμό. Επιπλέον, το σχολείο, στην παγκοσμιοποιημένη εποχή, δεν ενδιαφέρεται κατά κύριο λόγο για την διαπαιδαγώγηση των μαθητών και την προετοιμασία τους για να γίνουν υπεύθυνοι πολίτες της κοινωνίας, που θα κληθούν οι ίδιοι να διαμορφώσουν. Όπως υποστηρίζει ο Μπουζάκης¹⁵, ο ρόλος του σχολείου τώρα διαφοροποιείται, αφού αντιμετωπίζει τους μαθητές ως «πελάτες», που αναλαμβάνει να τους εκπαιδεύσει και να τους καταστήσει ανταγωνιστικούς μέσα σε μια αγορά, στην οποία κυρίαρχο στοιχείο είναι ο ανταγωνισμός. Διαπιστώνεται μια εξελικτική πορεία της πολιτικής οργάνωσης των κοινωνιών και η μετάβαση από την τοπική πολιτική των αρχαίων προγόνων τους, στην εθνική του Διαφωτισμού του 18^{ου} αιώνα και στη μετάβαση της παγκόσμιας πολιτικής στις μέρες μας.

Χαρακτηριστικό της εποχής μας είναι η διεθνοποίηση των παγκόσμιων συγκρούσεων, η εμφάνιση νέων μορφών τρομοκρατίας, η έξαρση της εγκληματικότητας, ακόμα και μέσα στους χώρους των σχολείων, κυρίως του δυτικού κόσμου (Η.Π.Α.), η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος. Επίσης, δεν φαίνεται να υπάρχει μια ενιαία και συγκροτημένη πολιτική ανά τον κόσμο για την αντιμετώπιση αυτών των αρνητικών καταστάσεων και των συνεπειών τους. Στην παγκοσμιοποιημένη εποχή μας επιχειρείται η διαμόρφωση της ιδέας για έναν νέο τύπου ανθρώπου, του παγκόσμιου πολίτη ή κοσμοπολίτη, όπου, στην ουσία, ο άνθρωπος χάνει το πρόσωπό του¹⁶.

Στην επίτευξη αυτής της ιδέας της Παγκοσμιοποίησης συνεπικουρεί και η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, η οποία συνεισφέρει σημαντικές υπηρεσίες και στη λειτουργία της εκπαίδευσης με την ανάπτυξη της πληροφορίας και της μάθησης. Σε αυτήν την περίπτωση, οι εκπαιδευτικοί θεσμοί ίσως μπορέσουν να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων αλλά και στο χειρισμό των πολύπλοκων συνεπειών τους στο σύγχρονο και στο μελλοντικό πολίτη. Είναι άμεσα σχετιζόμενα με τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται σε παγκόσμιο επίπεδο (π.χ. μετακινήσεις πληθυσμών) και τα νέα εκπαιδευτικά προγράμματα, που καλούνται να

---

¹⁴ Γ. Νικολάου, *Διαπολιτισμική Διδακτική, Το νέο περιβάλλον, Βασικές αρχές*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005, 99-115.

¹⁵ Σ. Μπουζάκη, Σ., «Παγκοσμιοποίηση και εκπαίδευση: Η υποταγή της εκπαίδευσης στην οικονομία της αγοράς», στο: *Συγκριτική παιδαγωγική ΙΙ* (σ. σ. 381-395), εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2012, σ. 383-384.

¹⁶ S. Weil, *Εκλογή από το έργο της Simon Weil*, μετ. Σωτήρης Γουνελάς, Αθήνα εκδόσεις Μήνυμα, 2000, σελ. 99-106.

εφαρμοστούν από τις διάφορες εκπαιδευτικές πολιτικές των κρατών¹⁷.

Αυτό σημαίνει πως τα κράτη χάνουν, σταδιακά, τον έλεγχο για τη διαμόρφωση της πολιτικής τους στον χώρο της παιδείας, αφού προβάλλεται έντονα η ανάγκη προσαρμογής και εναρμόνισης αυτής της πολιτικής, σύμφωνα με την ισχύουσα παγκόσμια λογική περί εκπαίδευσης. Συνέπεια αυτής της αντίληψης, περί οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, είναι η εμπορευματοποίηση ενός εκ των πολυτιμότερων αγαθών του ανθρώπου, της παιδείας και η έντονη στροφή, σε όλον τον αναπτυσσόμενο κόσμο αλλά και σε χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου, προς την ιδιωτική εκπαίδευση. Έτσι, αποκαλύπτεται, όλο και περισσότερο στις μέρες μας, μια νέα δυναμική στην παιδεία και την εκπαίδευση, που τη θέλουν να είναι προσβάσιμη μόνο για τους λίγους και κατέχοντες, στερώντας την ως δημόσιο αγαθό από τους πολλούς¹⁸.

Το ερώτημα που τίθεται είναι, αν ο νέος τρόπος σκέψης για την οργάνωση και τη λειτουργία της εκπαίδευσης λειτουργεί, προς όφελος του κοινωνικού συνόλου ή καλύτερα του σύγχρονου ανθρώπου. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι άμεσα συνυφασμένη με την απάντηση στο ερώτημα για τον τύπο του ανθρώπου και της κοινωνίας που θα ενταχθεί. Αυτό που διαπιστώνεται, αρχικά, είναι πως η έννοια της εκπαίδευσης έχει επανακαθοριστεί σε σχέση με το παρελθόν. Ο σκοπός της παρεχόμενης παιδείας του παρελθόντος, ταυτίζεται με την εκπαιδευτική διαδικασία σήμερα, που μοναδικό σκοπό έχει την δημιουργία εξειδικευμένου προσωπικού σύμφωνα με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας και της καταναλωτικής συμπεριφοράς του κοινωνικού συνόλου. Άλλωστε, η πληθώρα των άνεργων πτυχιούχων επιβεβαιώνει την επικρατούσα κατάσταση. Η ύπαρξή τους, όμως, δεν βεβαιώνει και την μόρφωσή τους σε πολίτες ικανούς να μπορούν να διαχειριστούν την ελευθερία τους και τη δημοκρατία, ως θεμελιώδη στοιχεία της αρμονικής συνύπαρξης με τον ετερότητα.

Η ανάγκη αυτή θεωρείται πρώτιστης σημασίας ή τουλάχιστον πρέπει να θεωρείται, δεδομένης της αναγκαστικής συνύπαρξης διαφορετικών πολιτισμικών συμπεριφορών, εξαιτίας της βίαιης πολλές φορές μετακίνησης προσφυγικών πληθυσμών και οικονομικών μεταναστών. Βέβαια, για την πολυπολιτισμικότητα, εννοείται η κοινωνία στην οποία συνυπάρχουν διαφορετικοί πολιτισμοί με όρους ίσης αντιμετώπισης. Στην Ελλάδα έχουν τεθεί οι βάσεις μιας τέτοιας κοινωνίας, αν και

---

¹⁷ Α. Υφαντή, Η παγκοσμιοποίηση και οι επιρροές της στην εκπαιδευτική πολιτική. Μια κριτική προσέγγιση στο:

http://www.pee.gr/wp-content/uploads/praktika_synedrion_files/pr_syn/s_nay/c/1/yfanti.htm, προσπελάστηκε 20-9-2024.

¹⁸ Ελληνική Σημειωτική Εταιρία, *Διαπολιτισμικότητα, Παγκοσμιοποίηση και Ταυτότητες*, Επιμέλεια: Ελένη Χοντολίδου, Γρηγόρης Πασχαλίδης, Κυριακή Τσουκαλά και Ανδρέας Λάζαρης, γλωσσική επιμέλεια Γιώργος Μιχαηλίδης, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2008, σ. σ. 267-268.

φαινομενικά, τουλάχιστον, δεν είναι διαμορφωμένη σε αυτό που αποκαλεί ο Habermas¹⁹ κοσμοπολίτικη και πολυπολιτισμικοκεντρική πραγματικότητα, λόγω έλλειψης οργανωμένης διαφορετικής πολυπολιτισμικής έκφρασης, όπως συμβαίνει σε χώρες του δυτικού κόσμου. Οπωσδήποτε, βέβαια, το εκπαιδευτικό σύστημα καλείται, εδώ και δύο δεκαετίες τώρα, μέσω της διαπολιτισμικής αγωγής στην πατρίδα μας με τον νόμο 2431/96, να συνδράμει στην άμβλυνση των δυσχερειών ανάμεσα στον γηγενή πληθυσμό και τις μειονοτικές ομάδες που διαβιούν στον ελληνικό χώρο. Βασική κατεύθυνση της διαπολιτισμικής αγωγής γίνεται η προβολή της έλλειψης διακρίσεων καθώς και των αρχών της αλληλεγγύης, της αμοιβαιότητας και της αλληλεπίδρασης.

γ) Παγκοσμιοποίηση και σχολική ηγεσία

Οι αλλαγές που συντελούνται στο παγκόσμιο γίνεσθαι επηρεάζουν κάθε τομέα της ανθρώπινης ζωής και, φυσικά, δεν αφήνουν ανεπηρέαστο και τον χώρο της παιδείας. Η αναθεώρηση του ρόλου της παιδείας από παιδαγωγικό-μορφωτικό σε εκπαιδευτικό, καθιστά αναγκαία και την αλλαγή του τρόπου διοίκησης του χώρου αυτού, προκειμένου να επιτευχθεί η προσδοκώμενη αποτελεσματικότητα. Όπως υποστηρίζει ο Πασιαρδής²⁰, η σχολική αποτελεσματικότητα είναι άμεσα συνυφασμένη με τον ρόλο που διαδραματίζει ο Διευθυντής σε ένα σχολείο. Η άποψη αυτή είναι απόρροια ερευνών πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα, οι οποίες καταδεικνύουν τη σημαντικότητα της συμπεριφοράς και των πρακτικών της σχολικής ηγεσίας, αναφορικά με τη μαθησιακή βελτίωση των μαθητών. Βέβαια, πρέπει να επισημάνουμε πως η αποτελεσματικότητα στην εκπαίδευση δεν περιορίζεται μόνο στη σχολική επιτυχία στις εξετάσεις τύπου πανελληνίων. Είναι σαφώς ένα κριτήριο, που δείχνει την ποιότητα της εκπαίδευσης που προσφέρεται, αλλά, όπως υποστηρίζει ο Σαΐτης²¹, η αποτελεσματικότητα είναι πολυδιάστατη έννοια και, επομένως, κανένα κριτήριο από μόνο του δεν απολυτοποιεί τη φύση της.

Σε άμεση συνάρτηση με την αποτελεσματικότητα της σχολικής μονάδας είναι και ο καθορισμός της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας. Όπως αναφέρει η Μπρίνια²², «η Διοίκηση Ολικής Ποιότητας ορίστηκε σαν σύστημα διαχείρισης για τη βελτίωση της αποδοτικότητας μέσα σε έναν οργανισμό με τη μεγιστοποίηση της ικανοποίησης των πελατών, τη διεξαγωγή συνεχών βελτιώσεων και την υποστήριξη του ανθρώπινου δυναμικού». Διαπιστώνεται πως με την Παγκοσμιοποίηση εισάγονται νέοι όροι στον χώρο της εκπαίδευσης, συνώνυμοι με εκείνους που χρησιμοποιούνται στον

¹⁹ J. Habermas, *Ο Μεταεθνικός Αστερισμός*, μετάφραση Λευτέρης Αναγνώστου, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2003, σ. σ. 110-111.

²⁰ Π. Πασιαρδής, *Επιτυχημένοι Διευθυντές Σχολείων: Διεθνείς Ερευνητικές Τάσεις και η Ελληνική Πραγματικότητα*, εκδ. Ίων, Αθήνα 2012, σ. σ. 15-16.

²¹ Χ. Σαΐτης, *Ο Διευθυντής στο σύγχρονο σχολείο. Από τη θεωρία...στη πράξη*, χ.ε. Αθήνα 2007, σ. 122.

²² Β. Μπρίνια, *Management Εκπαιδευτικών Μονάδων και Εκπαίδευσης*, εκδ. Σταμούλης, Αθήνα 2008, σ. 270.

επιχειρηματικό κόσμο. Στη Νέα Εποχή της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας και στο χώρο της παγκοσμιοποιημένης εκπαίδευσης υπάρχουν «πελάτες» και «προμηθευτές». Πρόκειται για ρόλους, που πολλές φορές εναλλάσσονται, ανάλογα με τον σκοπό που καλούνται κάθε φορά να επιτελέσουν. Αναφέρουμε, για παράδειγμα, τη σχέση εκπαιδευτικού-μαθητή. Όταν ο μαθητής λαμβάνει την εκπαίδευση, τότε είναι πελάτης, ενώ οι εκπαιδευτικοί είναι προμηθευτές, αφού παρέχουν γνώσεις στον πελάτη μαθητή. Αλλά και ο εκπαιδευτικός, όταν ζητάει κάτι από τον μαθητή, τότε γίνεται αυτός ο πελάτης, ενώ ο μαθητής του είναι ο προμηθευτής.

Η εκτεταμένη χρήση ορολογίας, που είναι δανεισμένη από την επιχειρηματική δραστηριότητα, φανερώνει ξεκάθαρα την προοπτική της εκπαίδευσης μέσα στο ιδεολογικό πλαίσιο της Παγκοσμιοποίησης. Η έμφαση δίνεται στην εξασφάλιση της παραγωγικότητας του σχολείου. Αυτό είναι ιδιαίτερα ξεκάθαρο στα εκπαιδευτικά συστήματα του Ηνωμένου Βασιλείου και των Η.Π.Α. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού ασκείται ιδιαίτερη πίεση στο σχολείο, το οποίο αντιμετωπίζεται σαν επιχείρηση, που πρέπει να παράγει, όσο το δυνατόν περισσότερα και καλύτερα προϊόντα. Σύμφωνα με τον David Frost²³, το πρώτο αρνητικό αποτέλεσμα αυτής της αντίληψης είναι η εξάλειψη του παιδαγωγικού τρόπου σκέψης. Αυτό σημαίνει πως για την αποτελεσματικότερη λειτουργία του σχολείου, μέσα στο πνεύμα της Παγκοσμιοποίησης παραβλέπονται οι διαπιστωμένες ικανότητες των μαθητών. Έτσι, η μάθηση περιορίζεται μόνο στην απομνημόνευση του προς γνώση αντικειμένου, όποιο και αν είναι αυτό, αρκεί να ικανοποιεί τον σκοπό για τον οποίο επιλέγεται, με άμεσο στόχο την μεγαλύτερη επιτυχία στις εξετάσεις.

Ο ρόλος του Διευθυντή στο σύγχρονο σχολείο, ως συνέχεια και του ρόλου του Διευθυντή οποιασδήποτε επιχείρησης, είναι πολυδιάστατος. Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ο Διευθυντής να έχει την ικανότητα να εναρμονίζει τις δικές του προσδοκίες με τις επιθυμίες όλων εκείνων με τους οποίους συναναστρέφεται επαγγελματικά τόσο των υφισταμένων όσο και των προϊσταμένων του²⁴. Άλλωστε, η θέση που κατέχει σε μια σχολική μονάδα δεν έχει μόνο εξουσιαστικό χαρακτήρα, αλλά είναι συγχρόνως και θέση ευθύνης. Αυτό σημαίνει πως οι αποφάσεις που λαμβάνει σε συνεργασία με τα άλλα όργανα άσκησης εξουσίας της σχολικής μονάδας, δηλαδή, τον Υποδιευθυντή και τον Σύλλογο διδασκόντων, έχουν αυξημένη βαρύτητα.

---

²³ D. Frost, «Προσεγγίσεις για την ανάπτυξη των ικανοτήτων με στόχο τη βελτίωση του σχολείου», στο: *Η ηγεσία που διευκολύνει τη μάθηση*, επιμέλεια: Γιώργος Μπαγάκης-John MacBeath, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2008, σ. 28.

²⁴ Χ. Σαϊτης, *Ο Διευθυντής στο σύγχρονο σχολείο...ό. π.*, σ. 124.

Όπως υποστηρίζει ο Πασιαρδής²⁵ (2015), στα πορίσματα Συνεδρίου για την «Ηγεσία και τις σύγχρονες προκλήσεις», στην εποχή μας στο διεθνές εκπαιδευτικό περιβάλλον υπάρχουν τρεις βασικοί πυλώνες, που χαρακτηρίζουν τη νέα εκπαιδευτική πολιτική και διοίκηση. Αυτοί είναι η Σχολική αυτονομία (Autonomy), η Σχολική λογοδοσία (Accountability) και η Σχολική δυνατότητα επιλογής και έκφρασης (Choice and Voice). Αποτελεί εμφανή ένδειξη πως η νέα κατάσταση, που δημιουργείται σταδιακά στο εκπαιδευτικό κόσμο εξαιτίας της Παγκοσμιοποίησης, ασκεί έντονες επιδράσεις και στον τρόπο άσκησης της διοίκησης και της ηγεσίας. Αυτό σημαίνει πως διαφοροποιείται και το έργο των Διευθυντών, οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους και τις δεξιότητές τους, προκειμένου να καταστούν ικανοί να ανταπεξέλθουν στις εκπαιδευτικές ανάγκες και τις απαιτήσεις της σημερινής εποχής.

Αυτό δεν θεωρείται και δεν είναι αρνητικό εκ πρώτης όψεως και, εφόσον δεν μελετήσουμε τους λόγους για τους οποίους θα πρέπει να αναπροσαρμόσουν και να επικαιροποιήσουν τη στάση τους οι εκπαιδευτικοί στη άσκηση των καθηκόντων τους ως Διευθυντές σχολικών μονάδων. Η εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής, σύμφωνα με το προαναφερθέν τρίπτυχο θα καταστήσει τις σχολικές μονάδες ανεξάρτητες, μέσα στα πλαίσια μιας διοικητικής αποκέντρωσης και στον εκπαιδευτικό χώρο. Αυτό σημαίνει μεγαλύτερη άσκηση πίεσης, για την επίτευξη περισσότερων θετικών αποτελεσμάτων, έτσι ώστε η σχολική μονάδα να καταστεί ελκυστική για τους γονείς των παιδιών-μαθητών. Σε αυτούς θα λογοδοτούν και από αυτούς θα εξαρτάται η οικονομική ευμάρεια της σχολικής μονάδας. Με τον τρόπο αυτό, χάνεται, ουσιαστικά, ο παιδαγωγικός και μορφωτικός ρόλος του σχολείου, το οποίο θα λειτουργεί σταδιακά με όρους επιχειρηματικότητας.

Με την Παγκοσμιοποίηση εισάγεται ένα νέο ήθος στην εκπαίδευση και δη στη διοίκηση της εκπαίδευσης, το οποίο εκτοπίζει το παλαιό. Επισημαίνουμε, πως, σύμφωνα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, η ηγεσία στην εκπαίδευση θεωρείται μια ηθική τέχνη²⁶. Η μετάβαση από το σχολείο της μόρφωσης στο σχολείο της καταναλωτικής αγοράς σηματοδοτεί μια διαφορετική εκπαιδευτική ηθική, η οποία έρχεται να δικαιολογήσει και τον νέο προσανατολισμό του σχολείου, τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο

---

²⁵ Π. Πασιαρδής, Παρουσίαση πορισμάτων από το Συνέδριο «Ηγεσία και Σύγχρονες Προκλήσεις για Διευθυντές και Διευθύνοντες Σχολείων Μέσης Γενικής και Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης 15-17 Ιουνίου 2015 στο https://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/stelexi/synoptiko_keimeno_synedrio_iglesias_ioun_15.pdf προσπελάστηκε 7-6-2024.

²⁶ R. Starratt, *Ηθική Ηγεσία στην Εκπαίδευση*, επιμέλεια-μετάφραση Ελευθερία Αργυροπούλου, εκδ. Δίσιγμα, Αθήνα 2017, σ. σ. 39-44.

και στον ελληνικό χώρο. Αυτό πιστοποιείται από τον περιορισμό του ενδιαφέροντος της εκάστοτε εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ελλάδα στον τρόπο πρόσβασης στην Ανώτατη εκπαίδευση, κυρίως, στην Γ΄ Λυκείου. Αυτό που ενδιαφέρει, περισσότερο, δεν είναι οι γενικές κατευθύνσεις του κράτους για τη θεμελίωση της εκπαίδευσης στις παιδαγωγικές αρχές, στα πρότυπα και τις μορφωτικές αξίες της οικείας παραδόσεως, αλλά στις καταναλωτικές επιταγές της παγκοσμιοποιημένης αγοράς. Ο Διευθυντής της σχολικής μονάδας θα πρέπει να είναι έτοιμος να υποστηρίξει, με τις ικανότητές του, τις αξιώσεις αυτές.

Η νέα προοπτική του σχολείου ως θεραπεινίδα της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας, οδηγεί, ουσιαστικά, στην απώλεια του παιδευτικού του ρόλου, αφού δεν προσφέρει πια μια παιδεία, που θα είναι «μετάληψις αγιότητας²⁷», σύμφωνα με τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο. Η παιδεία ή καλύτερα η εκπαίδευση, τώρα, συνδέεται άμεσα με την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη ενός τόπου και αποτελεί το κέντρο βάρους των μεταρρυθμιστικών εισηγήσεων στον δυτικό κόσμο, χωρίς να παύει να ασκεί επιδράσεις και στην Ελλάδα. Η διοικητική αυτονομία, που ευαγγελίστηκε και εφαρμόζεται στα εκπαιδευτικά συστήματα του δυτικού κόσμου, το νέο μοντέλο οργάνωσης και διοίκησης της εκπαίδευσης αποτελεί αντιγραφή της διοικητικής οργάνωσης των επιχειρήσεων παραγωγής²⁸. Αναμφισβήτητα, όμως, υπαγορεύεται και από τις νέες συνθήκες και τις αναδυόμενες από αυτές ανάγκες των πολυπολιτισμικών, κυρίως κοινοτήτων των Η.Π.Α. αλλά και της δυτικής Ευρώπης.

Η τάση που επικρατεί στο ευρύτερο κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο του δυτικού κόσμου εκφράζει τη νεοφιλελεύθερη φιλοσοφία για τον τρόπο διοίκησης των σχολικών μονάδων, με την εφαρμογή του μοντέλου του διοικητισμού. Πρόκειται για ένα μεταφορντικό μοντέλο, που προωθεί τη διοικητική αυτονομία των πάσης φύσεως οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων και των σχολικών μονάδων²⁹. Το κύριο χαρακτηριστικό του μοντέλου αυτού είναι ότι διευκολύνει τη διείδυση βασικών αρχών του management, παραμερίζοντας τη μέχρι τότε εφαρμοζόμενη διευθυντική πολιτική. Τα κριτήρια και τα μέσα που υιοθετούνται από το μοντέλο αυτό έχουν άμεση σχέση με συγκεκριμένους στόχους, που πρέπει να επιτευχθούν, με την απόδοση, σε ποσοτικούς όρους, ενώ υπερτονίζεται η σπουδαιότητα των οικονομικών κινήτρων αλλά και εκείνη των κυρώσεων, επαναπροσδιορίζοντας, στην ουσία, τις σχέσεις λογοδοσίας. Επίσης, μέσω του μοντέλου του διοικητισμού προωθείται η αποκέντρωση στον έλεγχο της διαχείρισης, η οποία μετατοπίζεται στην αυτοδιαχείριση. Συγκεκριμένα, ο διοικητισμός,

---

²⁷ Ίω. Χρυσόστομο, PG. 63,9

²⁸ Σ. Μπουζάκη, Σ., «Παγκοσμιοποίηση και εκπαίδευση: Η υποταγή της εκπαίδευσης στην οικονομία της αγοράς»..., ό π., σ. σ. 385-386.

²⁹ Σ. Μπουζάκη, «Παγκοσμιοποίηση και εκπαίδευση: κυρίαρχα παραδείγματα, εκπαιδευτικές πολιτικές, σύγχρονες τάσεις»..., ό π., σ. σ. 30-31.

σύμφωνα με τις παρατηρήσεις των Διερωνίτου και Ιωαννίδου³⁰, επικεντρώνεται στην υιοθέτηση σαφών κριτηρίων και μέσων απόδοσης, με ποσοτικούς όρους, θέτοντας συγκεκριμένους στόχους για το προσωπικό και εξαιρώντας τόσο τα οικονομικά κίνητρα όσο και τις κυρώσεις, παράλληλα με τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων λογοδοσίας.

Στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής, ο διοικητισμός εισάγεται στις σχολικές μονάδες του δυτικού κόσμου, ήδη από την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Πρωταρχικός σκοπός είναι η συσχέτισή τους με τους κανόνες που επικρατούν στο διεθνές οικονομικό status, με σκοπό την υλοποίηση των απαιτήσεων της αγοράς. Σε πρώτη προτεραιότητα, τίθεται η αύξηση της αποτελεσματικότητας, έπειτα, η ενίσχυση του ελέγχου, εσωτερικού και εξωτερικού και, τέλος, η απόδοση ευθυνών. Όπως αναφέρουν οι Διερωνίτου και Ιωαννίδου³¹, συντελείται η αναμόρφωση του σχολείου σε μονάδα αυτοδιαχείρισης, στη διοίκηση επικρατεί η φιλοσοφία του management, με τον Διευθυντή να γίνεται τώρα manager, ενώ η αποτελεσματικότητα συνδέεται άμεσα με τον ανταγωνισμό, αποκαλύπτοντας την εισαγωγή του μοντέλου του διοικητισμού στο εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Πρέπει να επισημάνουμε πως στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα δεν ισχύει, ακόμα τουλάχιστον, αυτό που εισηγείται το θεωρητικό πλαίσιο του μοντέλου του διοικητισμού. Σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Πασιαρδής³², στα πλαίσια του ερευνητικού προγράμματος ISSPP, ο Διευθυντής μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στη βελτίωση της μάθησης του μαθητή, αλλά και, γενικά, στη σχολική αποτελεσματικότητα. Κάνει λόγο, μάλιστα, για πέντε στυλ εκπαιδευτικής ηγεσίας. Αυτά είναι: Το παιδαγωγικό στυλ, το δομικό στυλ, το συμμετοχικό στυλ, το επιχειρηματικό στυλ και το στυλ ανάπτυξης προσωπικού. Το καθένα από αυτά τα στυλ εκπαιδευτικής ηγεσίας υπόκειται σε ένα λειτουργικό πλαίσιο συμπεριφορών και δράσεων, χρήσιμα προς εφαρμογή από τον εκάστοτε Διευθυντή σχολείου.

Στο ερώτημα ποιο από τα πέντε στυλ ηγεσίας θεωρείται το ιδανικότερο για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα θα μπορούσε να ειπωθεί πως ο κατάλληλος συνδυασμός

---

³⁰ Ε. Διερωνίτου, Κ. Ιωαννίδου, «Η συνεισφορά της παγκοσμιοποίησης στην μετάβαση από τις μακροθεωρίες της διοικητικής επιστήμης στο διοικητισμό (managerialism). Ποια γνώση έχει τη μεγαλύτερη αξία, αυτή της παγκόσμιας αγοράς ή της παγκοσμιοτικής ευσυνειδησίας;» στο: *Ποια γνώση έχει την πιο μεγάλη αξία; Ιστορικές- συγκριτικές προσεγγίσεις*, πρακτικά του 7ου Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορία Εκπαίδευσης με Διεθνή Συμμετοχή, που διοργάνωσε το Πανεπιστήμιο των Πατρών (27-29 Ιουνίου 2014), τ.7., στο:

https://www.researchgate.net/publication/280110877_E_SYNEISPHORA_TES_PANKO_SMIOPOIESES_STEN_METABASE_APO_TIS_MAKROTHEORIES_TES_DIOIKETIKES_EPISTEMES_STO_DIOIKETISMO_MANAGERIALISM Ποια gnose echei te megalytere axia aute tes pankosmias agoras e tes pank, προσπελάστηκε 7-12-2024.

³¹ Ο. π.

³² Π. Πασιαρδής, *Επιτυχημένοι Διευθυντές Σχολείων...*, ό. π., σ. 25.

και των πέντε στοιχείων αυτών, θα μπορούσε να συμβάλλει, σημαντικά, στην επίτευξη της σχολικής αποτελεσματικότητας. Στις νέες συνθήκες που δημιουργούνται και στην Ελλάδα, εξαιτίας της Παγκοσμιοποίησης, οι σχολικοί ηγέτες θα πρέπει να έχουν την ικανότητα να αναγνωρίζουν την ιδιαίτερη κατάσταση που επικρατεί σε μια σχολική μονάδα, για να μπορέσουν στη συνέχεια να επιτύχουν τον κατάλληλο συνδυασμό των προαναφερθέντων στυλ ηγεσίας. Η ευθύνη που καλείται να αναλάβει, ως Διευθυντής μιας σχολικής μονάδας, ο εκάστοτε εκπαιδευτικός, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής ή οποιασδήποτε άλλης κρίσης, είναι μεγάλη. Κάθε κρίση μπορεί να λειτουργήσει σαν κίνητρο και να αποτελέσει την αφετηρία, που θα οδηγήσει στην επιτυχή κατάληξη, πρωτίστως, για μόρφωση και παιδεία και, έπειτα, για εκπαίδευση και εξειδίκευση των μαθητών. Έτσι, ο μαθητής, ως πολίτης της επερχόμενης κοινωνίας, θα έχει θωρακισθεί κατάλληλα ψυχοπνευματικά για να μπορεί να αντιμετωπίσει σθεναρά κάθε δυσχέρεια στη ζωή του. Ο ρόλος του σχολικού ηγέτη στην προσπάθεια αυτή είναι πάρα πολύ σημαντικός.

Συμπεράσματα

Με την παρούσα μελέτη επιχειρήθηκε η παρουσίαση των νέων συνθηκών που δημιουργεί το ιδεολόγημα της Παγκοσμιοποίησης και τις επιδράσεις που ασκεί στη συγκρότηση και στη λειτουργία του κοινωνικού συνόλου. Η αυτονομημένη πορεία του ανθρώπου της Νεωτερικής εποχής και η απαγκίστρωσή του από τη θεία αυθεντία δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την αυτοθεοποίησή του και την αυτοδύναμη πορεία του μέσα στην ιστορία. Η Παγκοσμιοποίηση αποτελεί τη χαρακτηριστική έκφραση αμφισβήτησης του αξιακού συστήματος του παρελθόντος.

Για την επίτευξη των σκοπών και των στόχων της Παγκοσμιοποίησης χρησιμοποιείται, ως εργαλειακός μηχανισμός, η παιδεία και η προσφερόμενη αγωγή. Υπάρχει σταθερή η πεποίθηση πως το σχολείο εξακολουθεί να λειτουργεί ως ο μόνος δρόμος για την παροχή στο παιδί των γνώσεων εκείνων που θα το ενισχύσουν στην προσπάθεια δόμησης του δικού του κοινωνικού περιβάλλοντος. Μόνο που το σχολείο, τώρα, αποκτά νέο προσανατολισμό και καλείται να υπηρετήσει τις κοινωνικο-οικονομικές και πολυπολιτισμικές απαιτήσεις του νέου ιδεολογοπολιτικού μορφώματος.

Οι επιδράσεις της Παγκοσμιοποίησης στην παιδεία και οι αλλαγές που επέβαλε στα εκπαιδευτικά συστήματα, κυρίως του δυτικού κόσμου, άφησε τον αντίκτυπό της και στον τρόπο άσκησης της διοίκησης στον χώρο αυτό. Στην Νέα Εποχή, η διοίκηση της σχολικής μονάδας βρίσκεται σε άμεση σχέση με την αποτελεσματικότητα του σχολείου, η δε αποτελεσματικότητα βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την στοχοθεσία της Παγκοσμιοποίησης.

Το σχολείο καλείται να υπηρετήσει τις οικονομικές απαιτήσεις της εποχής, γι' αυτό λειτουργεί ως επιχείρηση, έτσι ώστε, να χρησιμοποιείται ορολογία δανεισμένη από τον επιχειρηματικό κόσμο για την διεκπεραίωση της αποστολής του. Συνέπεια αυτής της καινοφανούς εκπαιδευτικής πολιτικής είναι ο παραμερισμός του παιδοκεντρικού χαρακτήρα του σχολείου, το οποίο λειτουργεί με οικονομικούς όρους, περιορίζοντας το ενδιαφέρον για την καλλιέργεια των δεξιοτήτων και την ανάπτυξη των ικανοτήτων των μαθητών, κυρίως, όμως, για την αγωγή τους σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες, με βάση τις απαιτούμενες αξίες και αρετές.

Αυτό που προκύπτει από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και τη μελέτη των ερευνών, που έχουν διεξαχθεί, είναι πως το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο οικοδομείται ο νέος τρόπος διοίκησης της σχολικής μονάδας στο παγκοσμιοποιημένο εκπαιδευτικό σύστημα είναι ο διοικητισμός³³. Το management επικρατεί ως διοικητικός όρος, ενώ ο Διευθυντής γίνεται ο manager της «επιχείρησης - σχολείου», το οποίο πρέπει να το καθιστά ελκυστικό, τόσο για τη μάθηση όσο και για την ομαλή ένταξη των μαθητών στην κοινωνία. Στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας, αν και δεν υπάρχει η μορφή της σχολικής ηγεσίας των Η.Π.Α. και της Δυτικής Ευρώπης, υπάρχει η τάση συμπίεσης και εγκλιματισμού στο πνεύμα που επιβάλλει η Παγκοσμιοποίηση.

Βιβλιογραφία

Beck, U., *Τι είναι Παγκοσμιοποίηση; Λανθασμένες αντιλήψεις και απαντήσεις*, μτφρ Γ. Παυλόπουλος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999.

Frost, D., «Προσεγγίσεις για την ανάπτυξη των ικανοτήτων με στόχο τη βελτίωση του σχολείου», στο: *Η ηγεσία που διευκολύνει τη μάθηση*, επιμέλεια: Γιώργος Μπαγάκης-John MacBeath, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2008.

Habermas, J., *Ο Μεταεθνικός Αστερισμός*. Μετάφραση Λευτέρης Αναγνώστου, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2003.

Starratt, R., *Ηθική Ηγεσία στην Εκπαίδευση*, επιμέλεια-μετάφραση Ελευθερία Αργυροπούλου, εκδ. Δίσιγμα, Αθήνα 2017.

Weil, S., *Εκλογή από το έργο της Simon Weil*, μετ. Σωτήρης Γουνελάς, Αθήνα εκδόσεις Μήνυμα, 2000.

Αναστασίου (Γιαννουλάτου), Αρχιεπισκόπου Τιράνων και πάσης Αλβανίας, *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία. Μελετήματα Ορθόδοξου προβληματισμού*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2005.

Βλιαγκόφτη, Αρσ. Μοναχού, «Η παγκοσμιοποίηση υπό το πρίσμα της Ορθοδόξου Θεολογίας», στο: *Παγκοσμιοποίηση και η οικουμενικότητα της Ορθοδοξίας*, στο: Πρακτικά Θ' Πανελληνίου Θεολογικού Συνεδρίου που διοργάνωσε η Πανελλήνια Ένωση Θεολόγων (7-9 Σεπτεμβρίου 2007), χ. ε. Αθήνα 2009.

³³ Ε. Διερωτίτου, Κ. Ιωαννίδου, «Η συνεισφορά της παγκοσμιοποίησης ...», ό. π.

Διερωνίτου, Ε., Ιωαννίδου, Κ., «Η συνεισφορά της παγκοσμιοποίησης στην μετάβαση από τις μακροθεωρίες της διοικητικής επιστήμης στο Διοικητισμό (managerialism). Ποια γνώση έχει τη μεγαλύτερη αξία, αυτή της παγκόσμιας αγοράς ή της παγκοσμιωτικής ευσυνειδησίας;» στο: *Ποια γνώση έχει την πιο μεγάλη αξία; Ιστορικές- συγκριτικές προσεγγίσεις*, πρακτικά του 7ου Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορία Εκπαίδευσης με Διεθνή Συμμετοχή, που διοργάνωσε το Πανεπιστήμιο των Πατρών (27-29 Ιουνίου 2014), τ.7. στο:

https://www.researchgate.net/publication/280110877_E_SYNEISPHORA_TES_PANKOSMIOROPIESES_STEN_METABASE_APO_TIS_MAKROTHERIES_TES_DIOIKETIKES_EPISTEMES_STO_DIOIKETISMO_MANAGERIALISM_Poia_gnose_e_chei_te_megalytere_axia_aute_tes_pankosmias_agoras_e_tes_pank, προσπελάστηκε 7-12-2024.

Ελληνική Σημειωτική Εταιρία, *Διαπολιτισμικότητα, Παγκοσμιοποίηση και Ταυτότητες*, Επιμέλεια: Ελένη Χοντολίδου, Γρηγόρης Πασχαλίδης, Κυριακή Τσουκαλά και Ανδρέας Λάζαρης. Γλωσσική Επιμέλεια Γιώργος Μιχαηλίδης, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2008.

Κάρμη, Αθ., «Παγκοσμιοποίηση – Παγκοσμιότητα. Προτάσεις ορθοδόξου χριστιανικής ανθρωπολογίας και κοινωνιολογίας», στο: *Επιστημονική Επετηρίς της Θεολογικής Σχολής*, τόμ. ΛΣΤ΄, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εν Αθήναις 2001.

Κογκούλη, Ι., «Ελληνορθόδοξη παιδεία, Παγκοσμιοποίηση και Παγκοσμιότητα», στο:

http://www.pee.gr/wpcontent/uploads/praktika_synedrion_files/pr_syn/s_nay/b/ko_goulis.htm, προσβασιμότητα 30-09-2024.

Κοτζιά, Ν., «Προλεγόμενα» στο U. Beck, *Τι είναι Παγκοσμιοποίηση; Λανθασμένες αντιλήψεις και απαντήσεις*, μτφρ Γ. Παυλόπουλος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999.

Κωτσιόπουλου, Κ., *Η κοινότητα. Συμβολή στην κοινωνιολογική διερεύνηση του χριστιανισμού*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2009.

Κωτσιόπουλου, Κ., *Ορθοδοξία και Παγκοσμιοποίηση*, εκδ. Τμήμα Εκδόσεων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, (ΑΠΘ), Θεσσαλονίκη 2005.

Μαντζαρίδη, Γ., *Παγκοσμιοποίηση και παγκοσμιότητα, Χίμαιρα και αλήθεια*, εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2001.

Μαρτζούχου, Θ., Αρχ., «Παγκοσμιοποίηση: Έννοιες και σκοποί. Η σχέση με με τη «Νέα Εποχή» και το θρησκευτικό φαινόμενο», στο: *Η παγκοσμιοποίηση και η οικουμενικότητα της Ορθοδοξίας*, Πρακτικά του Θ΄ Πανελληνίου Θεολογικού Συνεδρίου που διοργάνωσε η Πανελλήνια Ένωση Θεολόγων (7-9 Σεπτεμβρίου 2007), χ. ε., Αθήνα 2009.

Ματθαίου, Δ., «Παγκοσμιοποίηση, κοινωνία της γνώσης και διά βίου εκπαίδευση. Οι νέες ορίζουσες του εκπαιδευτικού έργου», στο: *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και διά βίου μάθηση: Διεθνής εμπειρία και ελληνική προοπτική*, στα πρακτικά του Θ΄ Διεθνούς Παιδαγωγικού Συνεδρίου, (Βόλος 11- 13 Νοεμβρίου 1999), εκδ. Ατραπός, Αθήνα 2001.

Μπουζάκη, Σ., «Παγκοσμιοποίηση και εκπαίδευση: κυρίαρχα παραδείγματα, εκπαιδευτικές πολιτικές, σύγχρονες τάσεις» στο: *Συγκριτική παιδαγωγική Ι* (σελ.15-32), εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2005.

Μπουζάκη, Σ., «Παγκοσμιοποίηση και εκπαίδευση: Η υποταγή της εκπαίδευσης στην οικονομία της αγοράς», στο: *Συγκριτική παιδαγωγική ΙΙ* (σ. σ. 381-395), εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2012.

Μπρίνια, Β., *Management Εκπαιδευτικών Μονάδων και Εκπαίδευσης*, εκδ. Σταμούλης, Αθήνα 2008.

Νικολακάκη, Μ., «Η Κριτική Παιδεία στην Εποχή της Μετανεωτερικότητας και της Παγκοσμιοποίησης», στο: *Παγκοσμιοποίηση, Τεχνολογία και Παιδεία στη Νέα Κοσμόπολη*, εκδ. Ατραπός, Αθήνα 2004.

Νικολάου, Γ., *Διαπολιτισμική Διδακτική, Το νέο περιβάλλον, Βασικές αρχές*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005.

Πασιαρδής, Π., *Επιτυχημένοι Διευθυντές Σχολείων: Διεθνείς Ερευνητικές Τάσεις και η Ελληνική Πραγματικότητα*, εκδ. Ίων, Αθήνα 2012.

Πασιαρδής, Π., Παρουσίαση πορισμάτων από το Συνέδριο «Ηγεσία και Σύγχρονες Προκλήσεις για Διευθυντές και Διευθύνοντες Σχολείων Μέσης Γενικής και Μέσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης 15-17 Ιουνίου 2015 στο: https://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/stelexi/synoptiko_keimeno_synedrio_igesias_ion_15.pdf, προσπελάστηκε 7-6-2024.

Σαΐτης, Χ., *Ο Διευθυντής στο σύγχρονο σχολείο. Από τη θεωρία...στη πράξη*, χ.ε. Αθήνα 2007.

Υφαντή, Α., Η παγκοσμιοποίηση και οι επιρροές της στην εκπαιδευτική πολιτική. Μια κριτική προσέγγιση στο: http://www.pee.gr/wpcontent/uploads/praktika_synedrion_files/pr_syn/s_nay/c/1/yfanti.htm, προσπελάστηκε 20-9-2024.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Δρ. Κωνσταντίνος Σπαλιώρας

Ο Κωνσταντίνος Σπαλιώρας του Χρήστου και της Βασιλικής γεννήθηκε στη Λαμία όπου έμαθε και τα πρώτα του γράμματα. Εισήχθη στο τμήμα Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. και απέκτησε το πτυχίο Θεολογίας με βαθμό «Άριστα». Συνέχισε τις μεταπτυχιακές του σπουδές αποκτώντας Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στον τομέα της Εκκλησιαστικής Ιστορίας Χριστιανικής Γραμματείας, Αρχαιολογίας και Τέχνης με βαθμό «Άριστα» στο ίδιο τμήμα. Το 2013 αναγορεύθηκε διδάκτορας Θεολογίας με κατεύθυνση την Παιδαγωγική και την Χριστιανική Παιδαγωγική στο τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. με βαθμό «Άριστα». Το 2021 απέκτησε Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης και Διά Βίου Μάθησης με Κατεύθυνση την Εκπαιδευτική Διοίκηση και Ηγεσία, από το τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας με βαθμό «Άριστα». Από το 1999 εργάζεται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ως καθηγητής Θεολογίας και ως Διευθυντής σε διάφορα σχολεία της πατρίδας μας. Σήμερα είναι Διευθυντής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Φθιώτιδας. Το διάστημα 2020-2023 δίδαξε τα μαθήματα Εισαγωγή στη Παιδαγωγική-Γενική Παιδαγωγική, Ιστορία Νεοελληνικής Εκπαίδευσης και Θρησκευτικής Αγωγής και Θρησκευτική Ανάπτυξη και Αγωγή της Παιδικής και Εφηβικής ηλικίας στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευτολογίας, της Θεολογικής Σχολής του ΕΚΠΑ. Από το 2019 διδάσκει το μάθημα Παιδαγωγική και Φιλοσοφία της Παιδείας και εποπτεύει στο μάθημα ΠΑΔ Ι και ΠΑΔ ΙΙ και Πτυχιακή ΠΑΔ στο ΕΠΠΑΙΚ της ΑΣΠΑΙΤΕ στη Λιβαδειά. Υπήρξε εισηγητής σε διεθνή και πανελλήνια συνέδρια και έχει γράψει άρθρα σε διεθνή και ελληνικά περιοδικά.